

4.6 Hasonlók a kiválasztás szempontjai a klasszikus filológusok esetében.

4.7 Ugyanez érvényes a filozófusokra, szociológusokra, jogtudósokra.

4.8 A művelődéstörténeszeket általában föl vesszük; a művészet-, zene-, építészet-, színház- történeszeket csak a két kritérium alapján válogatva.

4.9 Színészeket csak akkor, ha egyszer mind szakírók vagy legalább emlékirók.

4.10 A bibliográfusokat általában föl vesszük, sőt a jeles gyűjtőket (pl. Apponyi Sándort) is.

4.11 A könyvkiadókat, nevesebb nyomdászokat, könyvkereskedőket szintén föl vesszük.

5. *Folyóiratok, heti- és napilapok, könyvsorozatok, antológiák*

Csak ha irodalmi szerepük jelentős.

6. *Irodalmi társaságok*

Ide tartoznak a fontosabb diáktársaságok, reformkori olvasóköri. A tudományos társaságok csak akkor, ha irodalmi részlegük vagy vonatkozásuk van.

7. *Irodalmi mozgalmak*

Mint pl. a magyar jakobinusok, a Tizek Társasága, a népi írók. Ide tartozik az iskolai (pálos, ferences, piarista stb.) színjátszás stb. Összefoglaló címszavak (magyar filmművészet, magyar színjátszás s így tovább) nem lesznek.

8. *Irodalmi intézmények*

Tudományos intézetek, múzeumok, könyvtárak, közgyűjtemények, a 19. századdal bezáróan a színházak.

9. *Kiadóvállalatok*

Itt csak az irodalmi érdekükről (Athenaeum, Franklin stb.) van szó.

10. *Irodalmi díjak, alapítványok*

11. *Ismeretlen szerzőjű művek címei*

Kódexek, kéziratos énekgyűjtemények, nevezetes népköltészeti alkotások (mondák, mesék, balladák), Thaly legismertebb „kuruc” balladáit stb.

Az *Új magyar irodalmi lexikon* irodalomelméleti címszavakat nem tartalmaz, mivel Szerdahelyi István szerkesztésében irodalomelméleti lexikon készül.

Péter László

A Magyar Emigráció Irodalmi Lexikona

A gazdasági vagy politikai okokból külföldre távozott magyarok szellemi termékei kultúránk szerves részét képezik, regisztrálásuk tehát elemi érdekünk. E közhely mellé nyomban társítható a párja is, mely szerint az alap kutatások elvégzése, az adatokat megbízhatóan és teljességre törekvően rögzítő bibliográfiák, valamint lexikonok nélkül kézikönyveink és monográfiáink merítésének mélysége esetleges marad, s e tény inkább apasztja, mintsem növeli hiteles tájékozódásunk esélyeit.

Amikor 1986-ban három intézmény, a Petőfi Irodalmi Múzeum, az MTA Irodalomtudományi Intézete és a Magyarságkutató Csoport elhatározta, hogy legalább az irodalom és a társadalomtudományok terén megpróbálja csökkenteni az emigráció produktumai terén érzett hiányérzetünket, éppen a fenti közhelyek igazságából indult ki. Munkájában a szerkesztőbizottságot (Ambrus János, Botka Ferenc, Nagy

Csaba, Pomogáts Béla, Vezér Erzsébet) ezek sarkallták – és gátolták is egyben. A Magyar Emigráció Irodalmi Lexikona céljainak megfogalmazásakor mindenki egyetértett abban, hogy a kötet gyűjtőkörét ne korlátozzuk a szépírókra, hanem terjesszük ki – ha nem is a Szinyei József és a Gulyás Pál alkalmazta parttalansággal – a könyvkiadás munkásaira is. Az is egyértelmű volt, hogy a személyi szócikkek mellé társítani kell intézményekről és a periodikákról is informálókat.

A munka megkezdésekor a szerkesztőbizottság három alapelvet rögzített: a lexikon tér- és időkorlátok nélkül regisztráljon, politikai és esztétikai értékítéletet ne fogalmazzon meg, illetve ezek negatívumai miatt senkit se rekesszen ki, továbbá, hogy szócikkeinek bibliográfiai apparátusában teljességre törekvő legyen. Ezen alapelvek kimondásában az adatok tisztelete, primátusuk helyreállításának vágya munkált.

A személyi szócikkek gyűjtőkörének kijelölésekor a Magyar Emigráció Irodalmi Lexikona szabályzata rögzítette, hogy magyarnak, tehát tárgyalandónak tartja mindazokat, akik a mindenkori Magyarország területén születtek, függetlenül attól, hogy milyen nyelven alkottak. A másodgenerációsok esetében a magyar nyelven (is) történő publikálást szabta meg kritériumként. Terjedelmi és tematikai okokból kirekesztette gyűjtőköréből a területelcsatolások következtében határainkon túlra kerülteket és a már ott születetteket. Esetükben csak az onnan kivándorolt vagy emigrált alkotókkal szemben tesz kivételt. Az emigráció intézményeinek és sajtójának tárgyalásakor a csupán karitatívakat, illetve az egyértelműen politikaiakat elhagyandónak ítélte.

A Magyar Emigráció Irodalmi Lexikona szócikkeinek nyelvezete és felépítése jelentősen eltér a közhasználatú életrajzi lexikonokétól. Megfogalmazásában leginkább a Who's Who-kéra hasonlít, jöllehet azok túltengő rövidítéseit csak módjával alkalmazza. Nem minősít, hanem informál. Felépítésének különbözősége abban mutatkozott meg, hogy a tárgyalandó személyek előéletére, vagyis az emigrációjuk előtti időszakra nem tér ki, csupán iskolázottságuk fokát és helyét jelöli meg. E hiány elensúlyozására teljes műjegyzéket tartalmaz (beleértve a művek utánnomásainak és fordításainak adatait is), bibliográfiájában pedig az átlagosnál bővebb tájékozódást nyújt. Álnév és Díj rovata ugyancsak régi hiányt pótol. Adatsorai tehát a következőképpen épülnek fel: születési és halálozási adatok (év, hónap, nap), a polgári foglalkozás és a művelt műfaj megjelölése, a legmagasabb iskolai végzettség helye és foka, Magyarország vagy az utódállamok elhagyásának időpontja, a befogadó ország neve, a közéleti és irodalmi munkásság színterei (szerkesztőségek, kiadók, szervezetek, egyesületek), a publikációkat tartalmazó periodikák és antológiák neve, álnevek, díjak, műjegyzék és bibliográfia. E szócikkfelépítés kialakítását két momentum indokolja: az érintett személyek előélete többnyire nem függ össze azok későbbi irodalmi tevékenységével, vagy ha mégis, úgy őket más lexikonok (Magyar Életrajzi Lexikon és a régi, valamint a készülő Új Magyar Irodalmi Lexikon) tárgyalják. A Magyar Emigráció Irodalmi Lexikona csak ily módon képes magába olvasztani azokat az első- és másodfokú bibliográfiákat, melyek hiánya talán a legérzékenyebb e tudományágban és a hungarika-kutatásban.

A bibliográfiák hiánya azonban nemcsak serkenti, gátolja is a szerkesztőbizottság munkáját. A lexikon létrehozásának nehézsége a források szinte teljes hiányában rejlik. Az 1945-től napjainkig megjelent mintegy ezer emigráns periodika feldolgozása mindmáig nem történt meg, repertórium csupán kettőről (Katolikus Szemle, Új

Látóhatár) készült, és ezek is jó évtizedesek. A szócikkek gerincét kitevő adatsorok kidolgozása tehát nem valósítható meg másként, mint e szinte érintetlen forrástömeg feldolgozásával, adatainak, recenzióinak és nekrológjainak kigyűjtésével. Különösen érvényes ez a már elhunyt személyek munkássága esetén. Az élő alkotóknál egyszerűbb a szerkesztőbizottság, illetve a szócikkírók helyzete. Amennyiben sikerül megszerezni a címüket, kérdőíveket küldünk nekik, melyek jelentős mértékben – de korántsem valamennyi – kitöltve vissza is érkeznek. Hogy ez az arány mégis inkább pozitív, az az emigráció fokozott érdeklődését és e munka általuk is átértett fontosságát jelzi.

A Petőfi Irodalmi Múzeum, mely a Magyar Emigráció Irodalmi Lexikona adatgyűjtésének és szerkesztésének központja, 1988 tavaszától számítógépen végzi munkáját. E tény immár reálisabbá teszi a kb. 150 ívre tervezett kötet kéziratának 1990. december 31-i lezárhatóságát, s egyben e világviszonylatban is párját ritkító lexikon közkinccsé tételét.

Nagy Csaba